Liaudies pamaldumo praktikos prie Gelvonų akmens su Marijos pėda ir Liukonių kryžiaus

Jolanta Stupelytė

Gélvonuose yra dvi ypatingos vietos, žmonių mėgiamos, lankomos, žadinančios pamaldumą ir tikėjimą. Tai akmuo su pėda, esantis Gélvonų bažnyčios šventoriuje, kurią, pagal žmonių pasakojimus, paliko pasirodžiusi Švč. Mergelė Marija, ir Liùkonių kryžius su šalia stovinčiais akmenimis – „*suakmenėjusiais žmonėmis*“ bei plokščiu akmeniu su duobele, apipintas įvairiais pasakojimais ir legendomis.

Vienas iš ankstyviausių šaltinių, aprašantis Gelvonų pėduotąjį akmenį, yra Lietuvos mokslų akademijos Rankraščių skyriuje saugomas išrašas iš Vilniaus vyskupijos konsistorijos aktų knygų – Vilniaus vyskupo Mykolo Slupskio 1670 m. atliktas žmonių, patyrusių stebuklus prie to akmens, protokolas[1]. Šis akmuo minimas ir vėlesniuose Gelvonų bažnyčios vizitacijos aktuose[2]. Apie Liukonių kryžių ir suakmenėjusius žmones daugiau žinoma iš liaudies pasakojimų, kurie buvo užrašinėjami nuo XX a. pr. Literatūroje tiek Gelvonų akmuo su pėda, tiek Liukonių kryžius dažniausiai minimi įvairiuose aprašymų apie pėduotuosius, mitologinius akmenis rinkiniuose, vadovuose, enciklopedijose ir kt. M. Baruch išleistoje knygoje apie akmenis su pėdomis trumpai aprašomas ir Gelvonų akmuo[3]. P. Tarasenka gyvai pasakoja apie įvairius mitologinius, akmenis su pėdomis, žymėmis. Jo knygelė – tai vienas pirmųjų bandymų parengti tokių akmenų sąvadą Lietuvoje[4]. Jo darbą tęsė kiti istorikai ir archeologai. R. Matulis rašė apie aukojimo ir kitus apeiginius akmenis, ženklus akmenyse. Sudarė akmenų sąrašus, žemėlapius, lenteles[5]. Šiuose darbuose trumpai paminimi ir mus dominantys akmenys. Reikšmingą darbą atliko dr. V. Vaitkevičius, kruopščiai rinkęs duomenis apie Lietuvoje esančias šventvietes, įvairius mitologinius akmenis[6]. Jis fiksavo ne vieną dešimtį, anot pasakojimų, „*suakmenėjusių žmonių*“ bei akmenų su pėdomis, tarp jų ir akmenų, kaip tikima, su Marijos pėdomis. 1938 m. leistame „Vadove po Lietuvą“ šioms dviem ypatingoms vietoms skiriama keletas puslapių, pateikti žmonių pasakojimai[7]. Šiek tiek apie jas pasakoja ir B. Kviklys[8]. J. Vaišnora[9] ir R. G. Skrinskas[10], rašydami apie itin gerbiamas Marijos vietas, trumpai pamini ir Gelvonų akmenį. Minėtuose rinkiniuose šios šventos vietos aprašomos labai trumpai, dažnai tik paminint vieną kitą liaudyje gyvuojantį pasakojimą. Plačiausiai jas yra aprašęs jau minėtas dr. V. Vaitkevičius knygoje apie Aukštaitijos šventvietes bei straipsnyje apie suakmenėju-

[1] *MABR*, f. 43, b. 8298, l. 1–4.
[2] *VUBR*, f. 4-35964.
[3] Baruch M. *Boże stopki. Archeologija i folklor. Kamieni z wyżłobionymi sladami stóp*, Warszawa, 1907, p. 34.
[4] Tarasenka P. *Pėdos akmenyje*, Vilnius, 1958, p. 22, 56, 78.
[5] Matulis R. *Istoriniai akmenys*, Vilnius, 1990, p. 82.
[6] Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija*, Vilnius, 1998, p. 587–590. Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės. Aukštaitija.* Vilnius, 2006, p. 109–111, 122–124, 259–263.
[7] Barkauskas B. P., Vabalas B. *Vadovas po Lietuvą*, Kaunas, 1938, p. 186–189.
[8] Kviklys B. *Mūsų Lietuva*, Vilnius, 1990, t. 2, p. 245, 539, 540.
[9] Vaišnora J. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma, 1958, p. 403.
[10] Skrinskas R. G. *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas*, Kaunas, 1999, p. 185.

© *www.llt.lt*
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

sius žmones[11]. Kadangi jis stengėsi užrašyti kuo išsamesnius žmonių pasakojimus, tai surinktoje medžiagoje randame žinių ir apie pamaldumo praktikas, tačiau jis jų plačiau neanalizavo. Liaudies pamaldumo tyrimai Lietuvoje dar tik pradedami, plačiausiai apie tai yra rašęs habil. dr. A. Motuzas[12]. Tad šiame straipsnyje norėtųsi atkreipti didesnį dėmesį į liaudies pamaldumo praktikas prie Gelvonų akmens su pėda bei Liukonių kryžiaus, jas sugretinti. 2003 m. „Versmės" leidyklos organizuotoje ekspedicijoje šio straipsnio autorė apklausė apie 30 Gelvonų ir Bagaslaviškio parapijų gyventojų, kurie pasakojo apie šias dvi ypatingas vietas, nurodydami ir atliekamas pamaldumo praktikas. Kai kuriems tai itin reikšmingos vietos, todėl jie galėjo apie jas daug papasakoti, kiti – tik pasakyti ką nors labai fragmentiškai. Surinkta medžiaga saugoma autorės asmeniniame archyve (6 audio kasetes G1-6).

Tikslas: Apžvelgti ir palyginti tarpusavyje liaudies pamaldumo praktikas, atliekamas iki šių dienų prie Gelvonų akmens su pėda bei Liukonių kryžiaus.

Objektas: Liaudies pamaldumo motyvacija ir išraiška prie Gelvonų akmens su pėda bei Liukonių kryžiaus.

Darbo metodika: Atlikti lauko tyrimų duomenų, šaltinių bei literatūros analizę ir sintezę, sugretinant naratyvus.

Uždaviniai:

1. Nustatyti, kokių malonių ir kokiais būdais prašoma prie Gelvonų akmens su Marijos pėda.

2. Sugretinti skirtingas pasakojimo versijas apie Liukonių kryžių ir aptarti liaudies pamaldumo praktikas prie Liukonių kryžiaus.

3. Išsiaiškinti, kokius bendrus bruožus ir skirtumus turi tiriamos šventvietės.

Tyrimo hipotezė: Pasakojimai apie Gelvonų akmenį su Marijos pėda ir Liukonių kryžių su akmenimis bei šiose šventvietėse atliekamos pamaldumo praktikos padėjo įsitvirtinti ir palaikyti katalikybę.

Gelvonų akmuo su Marijos pėda

Gelvonų bažnyčios šventoriuje esančios Pliaterių koplyčios galinėje sienoje įmūrytas akmuo, kuriame esantis įdubimas primena vaiko kairės kojos pėdos atspaudą.

Pamaldumas, susijęs su šiuo akmeniu, kuriame, žmonių tikėjimu, Marija palikusi savo žymę, gyvas iki šiol ir plačiai žinomas. Apklausti žmonės retai pasakoja ilgą ir nuoseklų pasakojimą apie Marijos pasirodymą, tačiau išsaugo esminę mintį.

„Pati Marija buvo atėjusi ir paliko savo pėdą. Kas ją matė? Čia jau labai seniai tas buvo, tik mano seneliai pasakojo, mano tėvai pasakojo ir aš dabar pasakoju, tai jau trys amžiai baigias, kai aš žinau. O kada ana buvus? Dabar yra toks akmuo už koplyčios. O koplyčia jos garbei pastatyta ir dabar pamaldos vyksta. Marijos gi va 8 rugsėjo būna labai dideli atlaidai. Gelvoninė žmonės švenčia, iš visur suvažiuoja" (6)*.

[11] Vaitkevičius V. Žmonės, pavirtę akmenimis, *Liaudies kultūra*, 1996, nr. 5, p. 21–22.

[12] Motuzas A. *Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje*, Kaunas, 2005.

* Tekste skliaustuose pateikti skaičiai rodo pateikėjo numerį sąraše, kuris yra straipsnio pabaigoje.

© www.llt.lt
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

Kiek suliteratūrintas šis pasakojimas 1938 m. leistame „Vadove po Lietuvą“ taip užrašytas:

„Apie Gelvonų miestelį pasakojama, kad prieš kokius 300 metų čia buvo tankūs miškai. Viena dvaro ponia per tuos miškus eidama į Vilnių prie Aušros Vartų pasigydyti savo geliančias akis, nakties metu ant akmens pamačius stovinčią Dievo Motiną. Jai pranykus ponia surado moters pėdą, kurioje buvę vandens, ir kai tuo vandeniu nuplovus geliančias akis, ji tuoj pasveikusi. Ponia nuvykus į Vilnių šį atsitikimą papasakojusi ir Vilniaus vaivada Žabo liepė toj vietoj iškirsti mišką ir pastatė koplytėlę. Vieta išgarsėjo, pradėjo plaukti maldininkai, statytis trobas“[13].

Net vietos žmonių tarmiškas pavadinimas Gelvanai siejamas su geliančių poniai akių išgijimu, t. y. su žodžiu „gelti“ (skaudėti).

Šis pasakojimas davė pradžią katalikų bažnyčios atsiradimui, nes 1642 m. čia Daumantams Siesickiams priklausiusiame dvare ir kaime buvo įkurta evangelikų reformatų koplyčia, o katalikai, kurie tuo metu sudarė absoliučią daugumą, neturėjo savo bažnyčios ir buvo priversti lankyti tolokai esančias Pabáisko, Širvintų ir Mùsninkų bažnyčias. Vilniaus vyskupas Mykolas Slupskis 1670 m. atlikęs žmonių, patyrusių stebuklus prie to akmens, apklausą ir surašęs minėtą protokolą, pasiūlė toje vietoje pastatyti katalikų bažnyčią[14]. Iš pradžių, kaip mini šis šaltinis, čia buvo pastatytas kryžius[15], o 1686 m. ir bažnyčia. Prie jos apsigyventi buvo pakviesti pranciškonai konventualai.

Per didžiąsias šventes, ypač per Švč. Mergelės Marijos gimimo šventę rugsėjo 8 d., vadinamą Gelvonine, šis akmuo su pėda, virš kurio pastatyta koplytėlė, yra labai pagerbiamas. Apie jį einama su procesija. Taip pat, turėdami kokią intenciją, apie šią koplytėlę eina keliais (kartais pažymima, kad 3 kartus), kalbėdami maldas ar rožinį, bučiuoja tą akmenį, plauna skaudamas vietas vandeniu, rastu akmens duobutėje, aukoja pinigų. Dažniausiai prašo globos, sveikatos sau ar savo artimiesiems. *„Kas ščiriai meldžiasi, Marija visada padeda“* (3). Todėl, bėdai suspaudus, vietiniai gyventojai ar atvažiavę iš toliau kartais aplanko šią vietą ir bet kuriuo kitu laiku. Štai kaip viena pateikėja pasakoja apie šias pamaldumo praktikas:

„Sūdaunos, išmynta kojytė akmeny i viskas, tenai. Va. Čia buvo, čia būna labai dideli atlaidai rudenį, kaip čia pasakyt, nu, Gelvoninė, Gelvonynė būna. Ir čia už tos koplytėlės yra cūdaunas akmuo ir Marijos išmynta kojytė. I te pripila švysta vandeniuka. I čia eina, žegnojasi, ir aina, aplinkos tos koplytėlas, prašo Marijos kas, ko nori, teip, kas ko nori (…), pasirode Marija toj vietoj, ir jos yra kojyte akmeny išmynta kojytė, išmynta, i kulniukas, i pirščiukas, tenai, už koplytėlas tas akmuo (…), eina apie tų koplytėlių, tai praeina žmonės, i papoteriauja, auka deda kas koplytėly, kas kur. A ti tų akmenų net pa-

[13] Barkauskas B. P., Vabalas B. *Vadovas po Lietuvą*, Kaunas, 1938, p. 186.
[14] *MABR*, f. 43, b. 8298, l. 4.
[15] *Ten pat*, l. 1.

© www.llt.lt
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

bučiuojam mes jį. I man teip sopėjo plaučiai, nugara, aš negalėjau, galvojau mirsiu, i aš nuvejau i šitų Marijų, sūdaunį, ir persižegnojau, ir to vandenio biškį teip, palaižiau, kur jos kojyte išminta, i da po šiai dienai gyvenu, a buvau gal kokių aštuoniolika tik gal metų, vo“. (5)

Praktika plauti skaudamas vietas tuo vandenėliu, kuris atrandamas akmens pėdoje, yra išlikęs iki šiol. Kadangi pasakojime apie Švč. Mergelės pasirodymą pirmasis pagijimas yra geliančių akių pagydymas, todėl toje vietoje ypač tikėjosi pagalbos silpnai matantys. Kai kurie patikina, kad, praplovus akis tuo vandeniu, akys iškart *prašviesėja*:

„Apie koplyčį eidavom keliais, paprašydavom, kas jau nemato ant akių, ten an gala būdavo vandenio, akis pamazgojam ir pramatam, šviesu akyse ir iš karto, kai pamazgoji i šviesiau akyse, aš tikiu Dievui labai...“ (11)

1670 m. Vilniaus vyskupo surašytame pagijusių žmonių protokole apie ketvirtadalį pagijimų sudaro pasveikusieji, kurie nieko nematė arba silpnai matė. Nemažai išgijusiųjų negalėjo vaikščioti arba jiems labai skaudėjo kojas. Vietiniai žmonės pasakoja ir apie dabar įvykusius išgijimo atvejus, apie kuriuos girdėję iš artimųjų ar pažįstamų, nors tuo pat metu yra populiarus ir pasakojimas, kad tuo vandeniu kažkokia ponia išpraususi savo šuniuką, ir vanduo praradęs savo gydomąją galią.

Užrašyti stebuklai liudija, kad žmonės darydavo įžadus Švč. Mergelei Marijai prie to akmens, aukodavo votus[16], atsidėkodami už grąžintą sveikatą. 1938 m. „Vadove po Lietuvą“ yra rašoma, kad *„ant altoriaus kabo įvairūs daiktai, kuriuos paliko pasveikę ligonys“*[17]. Kad tai sena tradicija šioje vietoje, matyti ir iš vieno Pabaisko dekano 1669 m. užrašyto liudijimo, kuriame Ona Stanislovienė Mockienė pasakojo, kad ji ištisus metus negalėjusi matyti, ir jai lyg koks tai balsas per sapną sakęs, kad nuneštų prie akmens skarą. Vos tik nunešusi skarą, Ona praregėjo[18]. Neseniai, kaip rašo R. G. Skrinskas, klebonas Jonas Pilka (Gelvonuose klebonavęs 1982–2002 m.), radęs atskirai sudėtus votus, kurie gal buvo nuimti bijant vagystės, dalį jų pakabinęs prie koplyčioje esančio Marijos, aplankančios Elzbietą, paveikslo, o dalį – prie Aušros vartų Marijos paveikslo. Tų votų buvę apie 10[19].

Koplytėlės viduje, altoriaus apačioje yra sidabrinė plokštė, kurios viduryje žmogaus pėdos formos ertmė (į ją meta metalinius, sulankstytus popierinius pinigus). Ši „pėda“ dažnai jau ir laikoma ta pėda, kurią paliko apsireiškusi Marija. Šis dvigubumas – tai yra išsikišęs akmuo iš lauko su duobute ir pėdos formos plokštė koplyčios viduje kelia neaiškumų ir patiems tikintiesiems. Štai viena pateikėja sako:

[16] *Votas* (lot. Votum – linkėjimas, dovana, pažadas): 1. Koks nors daiktas, kabinamas ant šventųjų paveikslų, skulptūrų, reiškiant padėką už įvairias malones; tai širdutės, rankos, kojos pavidalo dirbinėliai iš tauriųjų metalų ar vėriniai; 2. Bažnyčiai dovanoti įvairūs daiktai, dažniausiai altoriai, paveikslai, liturginiai indai bei drabužiai ir kt. (Pgl. Vaitkevičiūtė V. *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius, 2002, p. 1 110.)

[17] Barkauskas B. P., Vabalas B. *Vadovas po Lietuvą*, Kaunas, 1938, p. 186.

[18] *MABR*, f. 43, b. 8298, l. 3.

[19] Skrinskas R. G. *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas*, Kaunas, 1999, p. 185.

© *www.llt.lt*
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

„Tai tą pėdą tada pernešė į pačią koplyčią dabar jau, jau ainam tenai. Pačiam altoriuj jos pėda, tokia išpiešta. Jau čia dabar atnešė iš lauko“ (6).

„Eidamos persižegnoja, rožančių meldžiasi, pabaigoj bučiuoja jau tų, kur yra po stiklu“, – pasakoja ir kita pateikėja (9).

Tačiau dažnai tą akmenį pagerbdavo ir iš lauko, ir iš vidaus:

„Nu, viduj tų pėdų tai bučiuoji. Pasimeldž jau pri koplytėlės i bučiuoji tų pėdų. A iš lauka tik yra i pėdu va toks – duobūte. I vandenia. Dažnai būna to vandenia. Nu, ti nueini, pabučiuoji tų jau akmenų, a čia viduj tik pėdus. Kur altorius. Tai atsiklaupi, pasimeldi i pabučiuoji tų pėdų. Aukoji, aukus deda pinigais“ (7).

Akmuo su Marijos pėda Pliaterių koplyčios – mauzoliejaus antepediume. 2003 m. A. Petrašiūno nuotr.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą rakinama kaustyta medinė dėžė maldininkų aukojamiems pinigams buvo pritvirtinta prie stulpo, o stulpas – įkastas prie akmens. Buvusią aukų dėžutę atsimena ir vienas mūsų kalbintas pateikėjas:

„Ir ten buvo skrynutė prišriūbuota prie to akmens, aukodavo žmonės, dėdavo ton skrynelėn pinigus, tai vo“ (14).

Vėliau kai kurie žmonės dėdavo pinigėlius paprasčiausiai į duobutę akmenyje. Tačiau dėl to kartais kildavo ir problemų. Viena pateikėja (ypač gerbianti šv. Antaną, net ir besimelsdama prie to akmens, kreipdavusis į šv. Antaną) pasakoja, kaip vaikai susirinkdavę pinigėlius:

„Stebuklinga vieta tai. Nu sveikatas prašam, Dieva palaimas, gelbietų nuo priešų, kara, visokių nelaimių, apieravojam mišias, pinigus dedam už koplyčėlas, dedam, vaikai paima. Ten toksai akmeniukus. Dedam dėl šventa Antana, dedam, kad Antanas sveikatą duotų, a vaikai surenka tas kapeikas. Nu reikia dėt bažnyčioj, a mes nieka nežinojam. Už koplyčėlas dedam, a vaikai surenka, aš mačiau. Bobas nuvėja, vaikai greit surenka, saldainių prisiperka nuvėji. Galvoju šventam Antanui, jeigu dėsim, sveikatos melsimės, šventam Antanui bus labai gerai, o čia vaikams gerai darom. I juokiasi, saka: „va, bobas deda, o mes renkam ir saldainius valgam“. A Antanas ne-

© www.llt.lt
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

gauna. Tada pradėjom chitravot. Koplyčėlėn dedam. Nuveinam koplyčėlėn, pabučiuojam jau tų švenčiausį ir dedam koplyčėlėj. Antanai, sakom, apieravok mums sveikatą, kad Dievas duotų ilgai gyvent, Dievas duotų sveikatą, duotų kojas kad turėtume, galėtume ateiti bažnyčion pasimelsti“ (11).

Nors dabar visi apklaustieji pasakoja tik apie Švč. Mergelės Marijos paliktas pėdas akmenyje, tačiau vienas retesnis, 1936 m. B. Buračo užrašytas pasakojimo variantas teigia, kad būtent šv. Antanas, kurio atlaidai taip pat švenčiami Gelvonuose, išgydęs du brolius elgetas, kurių vienas buvęs aklas, o kitas kurčias. Aklasis, laukdamas, kol pagrybavęs sugrįš brolis, prie akmens užčiuopęs šaltinėlį, ėmęs plauti akis, tardamas: „*Ak, Dieve, brangiausias, kad mon akelas atsidarytų, kaip mon tamsu, kai po žemi*“. *Tai išgirdo šv. Antanas cūdaunas, išklausė jo ir atitaisė akis*“. Tada ir kurčiasis praplovęs ausis išgijo. Ta pati pateikėja šį akmenį vadina šv. Antano akmeniu su pėdele „*ir jame parašyta esą švento Antano parašas „Kas manimi įtikės, tas sveikas bus*“[20].

Lietuvoje buvo žinoma ir daugiau akmenų, kuriuose, kaip tikima, Marija palikusi savo pėdą. Tačiau ne visi jie laikomi ypatingoje pagarboje ir prie jų meldžiamasi, tikintis Marijos pagalbos. Labiausiai žmonės lankosi Šìluvoje, pagerbdami akmenį, ant kurio pasirodžiusi Švč. Mergelė Marija paliko savo pėdą. Paminėtini taip pat Skudùtiškio, Mìtkiškių akmenys su Marijos pėdomis[21]. Pamaldumo praktikos prie šių akmenų yra panašios, nors kartais kuri nors labiau akcentuojama ar yra išskirtinė. Visur yra einama keliais, kalbant poterius, bučiuojamos pėdos, paliekamos aukos. Tačiau Mitkiškėse yra įdomus paprotys prieš Devintines palikti vainikus ant to akmens ir, vėliau parsinešus namo, naudoti juos gydymui. Šiluvoje, kadangi akmuo yra koplyčioje, nėra susirenkančio vandens, kuriuo galima būtų plauti skaudamas vietas. Apie šį akmenį B. Buračas 1937 m. rašė, kad anksčiau kiekvienas maldininkas atsiskeldavo akmens nuoskalą ir namuose laikydavo kaip relikviją. Trindavo ta nuoskala žaizdas, skaudulius. Bet akmenį skaldyti buvę uždrausta, nes jau seniai jo būtų nebelikę[22]. Ypatingai ši praktika ryški iki šių dienų Skudutiškyje. Žmonės ne tik prausiasi ar geria pėdelėje susirinkusį vandenį, bet ir apskaldė pačią pėdą, imdami skaldinėlius gydymuisi. Ta pačia intencija ir kryžius buvo skutamas peiliais, renkamos samanos nuo akmens, akmenukai iš Skudutės upelio[23]. Panašu, kad akmenį aplupinėdavo ir Gelvonų piligrimai, tačiau pateikėjai, pasakodami apie Gelvonų akmenį, šios praktikos neakcentavo.

Šie įvairūs pasakojimai liudija, kad anksčiau, o kartais ir dabar, pernelyg sureikšminamas pats akmuo, tiesiog garbinamas. Gelvonuose gyvenę pranciškonai tuo buvo susirūpinę ir vietinius gyventojus mokė, kad tai tėra tik Dievo galybės, Dievo apsireiškimo ženklas. Pranciškonai stengėsi skleisti stebuklingo Marijos paveikslo kultą, kuris 1897 m. gaisre žuvo, o jo atvaizdą žinome tik iš 1775 m. išleisto paveikslėlio. Jame Ma-

[20] *LTR* 4 909/198.

[21] Tarasenka P. *Pėdos akmenyje*, Vilnius, 1958, p. 56; *taip pat* Vaitkevičius V., visi min. veik.

[22] Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija*, Vilnius, 1998, p. 590.

[23] Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės. Aukštaitija*, Vilnius, 2006, p. 259–263.

© *www.llt.lt*
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

rija pavaizduota spinduliuojanti, sėdinti soste su kūdikiu ant rankų. Ant paveikslėlio lenkiškai užrašyta: „*Tikras atvaizdas stebuklingo Marijos paveikslo, esančio Gelvonuose pas Tėvus pranciškonus*“[24]. Šiuo paveikslu pranciškonai norėjo kreipti labiau tikinčiųjų akis į pačią Mergelę Mariją. Dabar ten kabo Marijos, Aplankančios Elzbietą, paveikslas. R. G. Skrinskas[25] jį įtraukęs tarp stebuklingųjų atvaizdų, kuris turbūt tokiu laikomas galėjo būti dėl pačios vietos šventumo, nes apklaustieji vietiniai gyventojai pernelyg jo nemini.

Liukonių kryžius

Liùkonyse prie senojo kelio ant stataus Širvintõs kranto stovi didelis kryžius, kurio Nukryžiuotasis bus didumo sulig suaugusiu žmogumi. Priešais kryžių iš abiejų pusių yra žmogaus didumo akmenys, kiek žemiau yra kitas paplokščias akmuo, kurio viduryje iškalta duobelė. V. Vaitkevičius mano, kad du akmenys, stovintys abipus kryžiaus, tai vienas perskeltas akmuo, ir tai galėję įvykti, statant kryžių[26]. Apie senąjį kryžių žmonės pasakoja, kad jis pastatytas prieš porą šimtmečių, kad jis buvęs nepaprastas, nes čia įvykdavę stebuklai.

Sovietmečiu jau gerokai apipuvusį kryžių pavykę atnaujinti. Veronika Jurkevičienė, gyvenanti Liukonyse, 1985 m. pradėjo žygius dėl kryžiaus restauravimo ir nors tekę susidurti su saugumu, tai pavykę padaryti. Veronikai šis kryžius labai brangus, nes ji atsimenanti, kaip vaikystėje jos tėvelis, garsus apylinkės stalius Motiejus Juškevičius, apie 1931 m. jį restauravo. Kryžius sutrūnijo, o Nukryžiuotojo reikėjo perdaryti rankas, pečius ir karūną:

„Tai mano tete taise, tai tik rankas pridėja, buva supuvį. Kančia toj, ir akys, nose, ir lūpos, plaukai, viskas ir kojų pirštai, nu atroda kaip šiandie daryta. Tai tete mūsų kunigų veže, tai saka kunigus, a toj Kančia jau kabėja ant vienos kojas žemyn galva, saka, reikia tvarkyt. Tete nueme tų Kančių ir kaip buva dvarus, atnešė sklepan ir padėja. Mažute buvau, mum gi i tokia baimė, nu toks kaip žmogus, gi už žmogu didesnis“ (4).

Visur prie ypač gerbiamų akmenų, kurie buvo perimami Bažnyčios globon ir leidžiamos prie jų liaudies pamaldumo praktikos, buvo pastatomas kryžius. Vėliau kai kuriose vietose prie jų išdygdavo ir koplytėlė. Tačiau retai kur kryžius nustelbdavo pačių stebuklingais laikomų akmenų reikšmingumą. Bet Liukonių kryžius, gal dėl savo įspūdingo dydžio, vietiniams gyventojams yra labai svarbus ir pirmiausiai jis būdavo pagerbiamas.

Apie Liukonių kryžių yra pasakojama daug įvairiausių pasakojimų, kuriuose ryškėja, kad tai esanti šventa, stebuklinga vieta, kurioje pasirodęs Jėzus Kristus (pasak kitų – Marija su kūdikiu ant rankų), kad sustabdytų šventvagystę. Tai įvykę prie kažkada čia augusios senos pušies, o akmenimis-stulpais pavirto bedieviai medžiotojai, ponai, liokajai ar virėjas su darbininku. Kadan-

[24] Plg. Vaišnora J. *Marijos garbinimas Lietuvoje,* Roma, 1958, p. 403.
[25] Skrinskas R. G. *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas,* Kaunas, 1999, p. 185.
[26] Vaitkevičius V. Žmonės, pavirtę akmenimis, *Liaudies kultūra,* 1996, nr. 5, p. 22.

© www.llt.lt
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

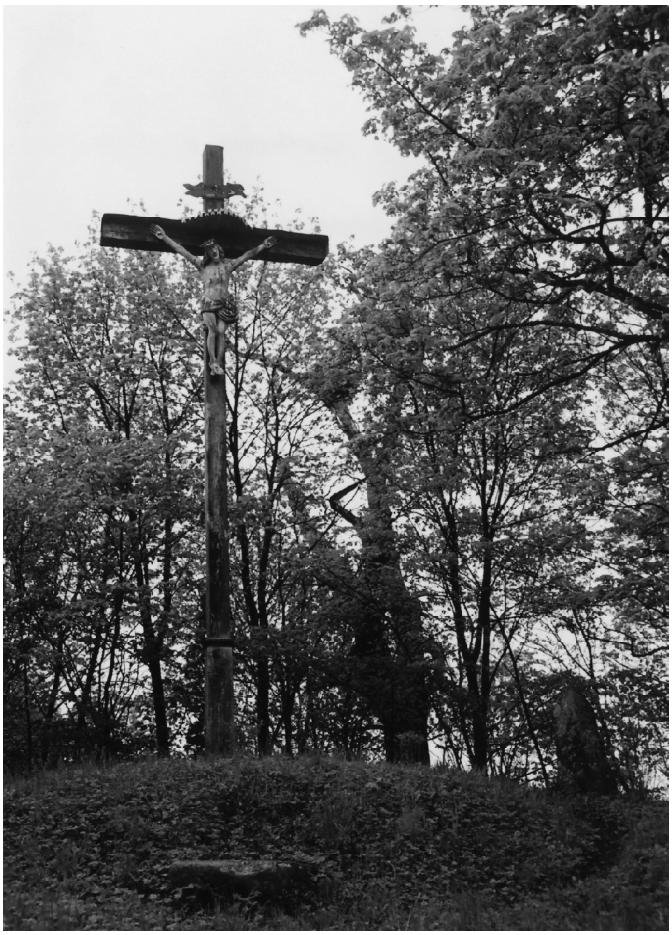

Liukonių kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra. 2003 m. A. Petrašiūno nuotr.

© *www.llt.lt*
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

gi pasakojimas ilgas ir intriguojantis, tai jis vietiniams gyventojams yra labai svarbus. Dauguma apklaustųjų jį žino, bet kiekvienas pasakoja vis truputį kitaip. Jau minėta Veronika Jurkevičienė to kryžiaus istoriją pateikė taip:

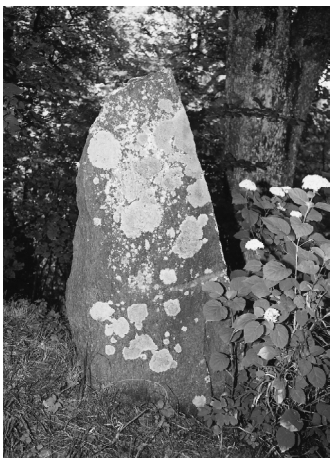

Abejose Liukonių pusėse stovintys akmenys „Suakmenėję žmonės“. 2003 m. A. Petrašiūno nuotr.

„Anksčiau čia gi miškas būdavo, medžiodavo. I dvaras buva, i liokajų. Buva tokie du, i vienam medžiot labai sekėsi, a kitam nesisekė. Nu, a jam už tai gi mokėdava. Kiek kas tų – a kiškį tinai nušauna, a ti antis kokis, kas. A šitas kaip išeina – jam nieka. Tas jau klausia ano, ką tu darai, ka tau teip sekasi. „Aš tau, – saka, – išduosiu paslaptį takių, kad va, prieš Velykas ainam bažnyčian, paimk Švenčiausį, parnešk namo ir ateik, kaip yra pušis, išpjauk ir įdek tą Švenčiausį ir tadu reik šaut. Bet jeigu tu nešausi, aš tavį nušausiu. Nu va, jis įsidėjis šauti, jam pasirodė Marija su kūdikiu ant rankų ir labai verkė. Jisai nešove, tas kitas iššovė, i abudu pavirta akmenais. Ten akmenys tokie du stovi. Nieks nebūtų sužinojį, ale dvaro vaikas, ans viską girdėja, kaip jie kalbėja, kaip jau ti jam nesisekė tie šaudymai. I tas vaikas viską pasakė, kaip jie akmenim pavirta. A jau tada pradėja rodytis, žmonės negalėja praeit. I tadu, kai jau teip pasidare, iš tos pušies drože šitų Kančių, va. Kur yra Kančia, jinai metras aštuoniasdešimt, didesnė kaip žmogus…“ (4).

V. Strazdas, gyvenantis Gelvonuose, sako, kad pasakojimą apie Liukonių kryžių sužinojęs tik mokykloje. Pasak jo, vietiniai žmonės kalbėdavę, tačiau ne visi žinoję nuoseklų pasakojimą (10).

Tas pasakojimas apie Liukonių kryžių, kurį dauguma žino ir pasakoja, tikriausiai bus paskliděs iš populiarių knygelių. Jau minėtame „Vadove po Lietuvą“ suliteratūrintas šis pasakojimas užrašytas taip:

„Labai seniai Liukonių dvare gyvenęs kažin koks generolas, kuris turėjęs ypatingą virėją, nes jis išėjęs į rūmų verandą mokėdavęs prisišaukti paukščius ir kiek norėdamas jų prisišaudydavęs. Su virėju gerai bičiuliavęs vienas dvaro darbininkas. Jis įsigeidęs taip pat išmokti gerai šaudyti, kaip virėjas. Virėjas pažadėjęs, tik pasakęs, kad taikiniui reikėsią iš bažnyčios parnešti komuniją. Darbininkas priėjęs išpažinties, gautąją komuniją niekam nematant išėmęs iš burnos, suvyniojęs į skepetėlę ir parnešęs namo. Tada abu su virėju pasiėmę kepalą šiltos duonos, du šautuvus ir nuėję šaudyti kaip tik į tą vietą, kur dabar stovi kryžius. Ten esančios pušies žievėje virėjas išpjovęs

© www.llt.lt
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

apskritą duobelę ir įdėjęs į ją komuniją. Paskui prieš pušį per kelias dešimtis žingsnių padėjęs kepalą duonos, padavęs darbininkui šautuvą ir liepęs ant kepalo priklaupus taikyti į komuniją ir gerai nusitaikius šauti. Jei pataikysiąs, liksiąs geras šaudytojas. O pats virėjas, taip pat su šautuvu, atsistojęs darbininko užpakalyje ir jį perspėjęs: „jei nešausi į komuniją, tai aš į tave šausiu". Darbininkas ėmęs taikyti. Tik staiga vietoj komunijos medžio žievės duobelėje pamatęs Kristų, iš kurio žaizdų tekėjęs kraujas. Darbininkas nedrįsęs šauti, tada virėjas jį iš užpakalio nušovęs. Bet po to ir darbininkas, ir virėjas virtę akmenimis, kurie ir dabar čia tebesą. O dvaro ponas, gailėdamasis savo mylimo virėjo, tarp tų dviejų akmenų pastatęs kryžių. Vienas akmenų dabar vadinamas Jonu, kitas Povilu, nes tokie buvę akmenimis pavirtusių žmonių vardai"[27].

Keičiant įvairias pasakojimo detales, vis tik dažniausiai buvo akcentuojama ši šventvagystė – noras įsigyti antgamtinių galių (gebėti taikliai šaudyti, kitur – suprasti žvėrių kalbą), šovus į Švenčiausiąjį Sakramentą, kuri yra sustabdoma, įsikišus pačiam Jėzui, Marijai, ar abiem iš karto, kaip skaitome dar viename užrašytame pasakojime. Daugelyje pasakojimų suakmenėję žmonės – tai nubaustieji už šventvagystę, tačiau šiuo atveju – tai regimai šioje vietoje pasilikę Jėzus ir Marija:

„Tai ten ūkvedys buvo medžiotojis ir norėja, kad kaip šaus, neprašaut neikada, tai jį pamokino, kad Velykų rytą, kada bus mišios, kad paimtų komuniją ir iškeltų ir pasakytų: „Kad ir pragaro vartai jus nenugalės!" Tai tą komuniją, o ten nebuvo kryžius, ten buvo medis, įdėti tan medin išpjovus ir iššauti į ją, tai tada, kai šaus, visuomet pataikys. Ir jisai išpjovė, įdėjo tą komuniją ir tenai dabar iš šonų stovi akmenai, jeigu matei, ir iš šono Marija atsistojo, o iš kito Jėzus Kristus ir jisai išsigando ir nebešovė. A tada ten pastatė kryžių" (1).

Panašu, kad šioje vietoje buvusi senoji lietuvių šventvietė. Pasakojimuose užfiksuotas religijų kaitos, krikščionybės įsitvirtinimo bei jos palaikymo idėja. Todėl tikro Jėzaus buvimo Švenčiausiame Sakramente pabrėžimas, kitaip suprantamas nei protestantų, pasitarnavo ir katalikybės įsitvirtinimui.

Keistoj ir paslaptingoj vietoj pastatytas kryžius žadino žmonių vaizduotę, todėl apie jį pasakodavo įvairiausių dalykų. Jonui Žukauskui, nugyvenusiam gyvenimą visai netoli Liukonių kryžiaus, įstrigo toks pasakojimas:

„Apie tuos akmenis tai čia man motina pasakoja. Vienas buva nugriuvįs, čia skaitos, sargai vienoj pusėj ir kitoj, buva nugriuvis, tai vienai moteriai prisisapnava, kad jeigu moterys tą akmenį pastatytų, tai ir karas (I pasaulinis) baigsis. Tai susidarė moterys, tai aš lyg ir atsimenu rėksmas tinai, stenėjimas tinai, ka susidaris moterų būrys

[27] Barkauskas B. P., Vabalas B. *Vadovas po Lietuvą*, Kaunas, 1938, p. 188–189.

kelia tą akmenį, nu ir jau karas ėja pri pabaigos, pastatė tą akmenį ir karas pasibaigė, ti vot kaip. Tik šitų ir atsimenu“ (14).

Šiame pasakojime atskleidžiamas įsitikinimas, kad šventai vietai turi būti teikiama tinkama pagarba, joje viskas turi būti savo vietose, tada Dievas įneš harmoniją ir į žmonių gyvenimus...

Kita pateikėja irgi prisimena retesnį pasakojimą:

Dubenėtas akmuo priešais Liukonių kryžių. 2003 m. A. Petrašiūno nuotr.

„Tai va, ką tėvai pasakojo. Kad čionai, kur tas kryžius pastatytas, jis labai labai seniai ir tą kryžių du kareiviai saugodava ir paskiau atsistoja varna ant to kryžiaus ir tie kareiviai šovė. Tą varną nušovė ir vietoj varnos, ta varna kai nukrito, atsirado akmuo atseit jau ir tie kareiviai sustingo iš šonų dabar akmenys stovi, tai tie kareiviai sustingi. O vidury tas akmuo – varna nukrito ir sako ten akmeny, kai jau išeina iš Jėzaus širdies kraujis tekėja ir pramušė toki nedidelę duobutę ir ten dabar šventas vanduo ir niekuomet neišdžiūna“ (6).

Šiame pasakojime svarbesniu tampa trečiasis plokščias akmuo su duobele, kuriame susirenkantis vanduo, kaip tikima, turi gydomosios galios. Kai kurie žmonės pasakoja, kad virš akmens su duobele buvo stiebas, o ant to stiebo apsivyniojęs žaltys ir padarytas stogelis. Devyniasdešimtmetis Jonas Žukauskas patikina, kad jau jis neatsimenąs, tik jo motina pasakojusi, *„jau tiktai motinos atminty*“ (14). Į keturias puses nuo dubens dar žymios ovalo formos duobutės. Tad virš akmens dubens buvęs nedidelis stogelis, matyt, 4 metaliniais strypeliais pritvirtintas prie akmens viršaus. Iki šiol gyvas įsitikinimas, kad vanduo, kuris susirenka į akmenyje esančią duobutę, niekad neišsenka ir turi gydomosios galios.

„Ir tenai yra akmeny duobė. Duobė tokia kaip malūno girna, apvali, graži akmeny duobė. Ir žmonės eidava tuo vandeniu akis teptis, daug kas saka, yra praregėję, i tą vandenį imdavo, jisai kaip šventas vanduo skaitydavosi, daug kas yra išsigydę. Ten aukodavo, pastoviai būdavo pinigų. Pinigus dėdavo į tą... Bet ten pastoviai, karščiausią vasarą pastoviai būdavo vanduo. Niekad neišnykdavo vanduo iš to akmens“ (2).

Kadangi visi su giliu įsitikinimu pasakodavo, kad ten neišdžiūdavęs vanduo, kiti vis tik bandydavo patys įsitikinti, ar tikrai niekad neišdžiūva tas vanduo. Apie tai liudija ne vienas pateikėjas:

„Dažnai – da aš vaikam pasakodavau, mes nuvažiuodavom maudytis Liukonysi, tai važiuodami su nosine, su škurliu iššluostai visai sausai. Ir pabūni, rodos nėra nieka to vandens. Nu pasimaudom, važiuojam –

© www.llt.lt

Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

nu, pora šaukštų vistiek rasi vandens. Tikrai, bandėm patys“ (10). Štai ir kita pasakoja: „*Čia tai jau tikrai. Jau pernai kokia sausra buvo ir ten kiekgi koki 50 gramų telpa tan akmenin to vandenėlio, o jis ten pilnas ir pilnas toj duobutėj vandens*“ (6).

Tas vanduo laikomas šventu, nes ten „*skaitos ašaros buvo*“ (14). Kai kuriuose pasakojimuose jis vadinamas Marijos akmeniu, ar, kaip jau buvo minėta kitame pasakojime, iš Jėzaus širdies tekėjęs kraujas pamušė duobutę. Tuo vandeniu plaunamos skaudamos vietos, tikintis pasveikimo:

„Ir tuo vandenėliu prausiasi. Nueinam, pasimeldžiam: „Tėve mūsų“, „Tikiu Dievą Tėvą“, Marijai kartu ir viską, poterius. Tada kur skauda pasiprausiam. Man su kojam labai blogai, sąnariai, pasiprausiu, aš per vasarą kaip ponia vaikštau, a jau žiemą sunkiau. Tai yra Dievo galybė labai didelė, aš labai ja tikiu. O viena moteris atvažiavo iš toli, prieš 10–15 metų. Jos dukra, sakė, nematė ir tada atvažiavo prie Liukonių kryžiaus, pasiprausė, po dviejų savaičių pražiūrėjo. Kai pasakojo, net šiurpas man perėjo. Saka, 25 rublius padėsiu ten. Sakau, dar paims kokie girtuokliai ir pragers. „Nesvarbu, kas paims, – saka, – svarbu, kad mana dukrai padėjo“ (6).

Ne vienas pateikėjas pasakoja ir apie kaimyną Buklį, kurio regėjimas pasitaisęs prie to kryžiaus:

„Toks Buklys čia mūsų buva. Laidotuvėse mes giedam ir jis ateina giedot. Taip pat su akiniais. Aš jau sena, jis dar senesnis. Nu ir buva, ateina be akinių. Klausiu, čia dabar tu Bukly be akinių. Tu žinai, jis saka, mes abudu su žmona nuvėjam (jie čia buvo atvažiavį) saka, pasakė mums apie tų kryžių, jie pamaldūs labai buva, nuvėjėm, pasimeldėm, ir nusiprausiau, man tik šviesu akyse pasidarė. Saka sava žmonai, prausk i tu. Žmona nepagija, a jam padėja. Tikėjimas gal toks“ (4).

Taigi nors tuo vandenėliu buvo plaunamos bet kurios skaudamos vietos, tačiau vėlgi, panašiai kaip ir Gelvonuose, yra akcentuojama ypatinga pagalba sunkiai regintiesiems. Senieji gyventojai, pasakodami apie šią ypatingą Liukonių vietą, pasakoja tiek su giliu įsitikinimu, tiek palydėdami abejonėmis, tačiau visi pabrėžia, kad anksčiau čia buvo itin lankoma ir gerbiama vieta:

„Būdavo, ka pasveikdavo tinai, nu ale tai negalima jau čia to suprast, kai dabar jau niekas netiki tiems stebuklams, o anksčiau tikėdava, diedavo pinigus ir duobytė čia prie kryžiaus pridiedavo ir niekas nepaimdavo, nešdavo, čia buvo tokia lenkė bažnyčioj tarnavo ji už dyką, tai ji ateidavo, visada išimdavo visus tuos centus ir nešdavo bažnyčion ir niekas neliesdavo, kiek pridėta tiek. Diedavo, pasimelsdavo, nu vot stebuklus tikėdavo, prausdavo akis, daug kam, saka padėdavo“ (14).

© *www.llt.lt*
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

Tai, kaip apie Gelvonuose esantį akmenį su pėda, kuriame susirinkdavo vandens, pasakojama, kad jis praradęs gydomąją galią, kai viena ponia nuprausė savo apakusį šuniuką, toks pat pasakojimas yra persikėlęs ir čia:

„Bet kaip jau žmonės važiuodavo, iš visos Lietuvos važiuodavo. I žmonės pasakoja, a ti žaizdas kokias, a ti kokie skausmai, padėdava, bet buva grafienė, šuniukus jos kambarinis apaka, nuprausė i paskui niekam nebepadėja. Šuo, taigi ne žmogus, užpyka skaitosi Dievas“ (4).

Žmonės pasakoja, kad ten vaidenasi, todėl už suaukotus pinigėlius prie to kryžiaus užpirkdavę mišias atgailaujančių sielų intencijai.

Tėvai vaikus nuo mažens mokydavo, kad, praeinant pro kryžių, reikia jį pagerbti – sukalbėti maldelę, nusiėmus kepurę, kitaip, gąsdindavo, kepurė pati gali nusikelti. Jonas Žukauskas atsimena, kad vaikystėje su didele baime bandęs patikrinti, ar tikrai taip gali atsitikti... Kiti pateikėjai pasakoja, kad nuo vaikystės, eidami į mokyklą (kelias ėjo pro kryžių) ar šiaip kur eidami, stabteldavo, sukalbėdavo poterius:

„Vaikai eidavom mokyklon pro tą kryžių. Sustodavom sukalbėdavom „Tėve mūsų“, „Sveika Marija“, ton duobutėn dėdavom aukas, melsdavom sveikatos, kad sektųsi mokintis. Taip įpratį, visada sukalbėdavom“ (8).

Ilgiau sustodavo prieš egzaminus, prašyti kokios nors pagalbos ar šiaip kokiai bėdai ištikus. Kai kurie, eidami pro šalį, pagerbdavo ne tik kryžių, bet ir pagarbindavo Švenčiausiąjį Sakramentą, kurio galybė buvo atskleidžiama pateiktuose pasakojimuose:

„Tai visad, kai mes važiuodavom keliu, tai tėvas sakydava: „Garbinkim Švenčiausiąjį Sakramentą… – vaikai sakykit, a jis kepurį nusiima. Tai žinokit kiek kartų ainu pro čia, visada sukalbu, užsifiksavį, matyt. Kai jau vaikam, tai čia pastoviai buvo kalama“ (12).

Ypač šis kryžius būdavo pagerbiamas per „*kryžiavas dienas*“. Kryžiaus dienomis, kurios švenčiamos prieš Šeštines (Kristaus Žengimo į dangų šventė), pažymima keturiasdešimt dienų, praėjusių po Velykų. Tad ir Kryžiaus dienos, kaip ir Velykos, neturi nuolatinės datos – joms tenka laikas tarp gegužės 4 ir birželio 2 d. Tomis dienomis visoje Lietuvoje su procesijomis būdavo lankomi kryžiai. Dabar jau ši tradicija nunykusi. Viena pateikėja prisimena:

„Prie to kryžiaus, tai aš dar namuose buvau, labai laukdavam gegužės mėnesį, mana amžinatelsį tėvukai labai gražiai giedoja šventas giesmes, kai kaime susirenka ir tris dienas per gegužės mėnesį eina iš kaima visi žmonės giedodami, o mes jau vaikai kaip norėdavom, kad jau eitų. Aprengia jau mama sukneles gražesnes ir viskų ir eidavam tris dienas prie kryžiaus Liukonių. Taip kaip tėvukai sakydava, dabar aš jau nežinau ir bažnyčioj nėra, kryžiavos dienos, tris dienas gegužės

© *www.llt.lt*
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

mėnesį. Nu ir eidavom, ir visas kaimas, visas Maskoliškių kaimas. Gieda litaniją eidami Jėzaus širdies, ateinam čia, pasimeldžiam. Melsdavomės paprastai: kai jau geras oras, gražu būdavo, kalba rožančį, a šiaip tai kokius 5–7 poterius sukalbam ir jau grįžtam atgal, bet jau atgal grįžtant negiedam. Paskiau jau palaukia kelias dienas ir vėl eina“ (13).

Taigi iki pat šių dienų Liukonių kryžius bei prie jo esantys akmenys yra gerbiama kaip šventa vieta, čia meldžiamasi, nors ir mažiau nei anksčiau, tikintis Dievo malonių.

Išvados

Remiantis ankstesniais šaltiniais bei ekspedicijų apklausos medžiaga, galima išskirti tokias pamaldumo praktikas prie Gelvonų akmens su Marijos pėda. Per didžiąsias šventes, ypač per Mergelės Marijos gimimo šventę rugsėjo 8 d., vadinamą Gelvonine (nors bėdai suspaudus, ar atvažiavę iš toliau kartais ir bet kuriuo kitu laiku), žmonės, turėdami kokią intenciją, prašydami globos, sveikatos sau ar savo artimiesiems eina keliais apie tą koplytėlę (kartais pažymima, kad 3 kartus), kurioje įmūrytas akmuo su pėda, kalbėdami poterius ar rožinį, bučiuoja tą akmenį, tiek koplytėlės viduje, tiek išorėje, plauna skaudamas vietas vandeniu, rastu akmens duobutėje, aukoja pinigines aukas. Prie akmens buvo daromi įžadai, kabinami votai prie altoriaus kaip padėkos už įgytą sveikatą.

Prie Liukonių kryžiaus galėtume išskirti tokias liaudies pamaldumo praktikas: eidami pro kryžių, žmonės stabteli, pagerbia kryžių, sukalba maldas, kai kurie pagarbina Švenčiausiąjį Sakramentą, palieka smulkių aukų. Bėdai suspaudus ar ligai užklupus, specialiai atvykstama į šią vietą melstis, kalbėti poterius, plauti skaudamas vietas vandeniu, susirenkančiu duobelėje, ypač tikintis akių prašviesėjimo. Ypač būdavo aplankomas Liukonių kryžius prieš Šeštines per „kryžiavas dienas“; visas kaimas eidavo su procesija, giedodami giesmes, litanijas, kalbėdami rožinį, poterius.

Akmuo su duobute, esantis tiek Liukonyse, tiek Gelvonuose, sąlygojo ir panašius pasakojimus, panašų pamaldumą. Akmuo vadinamas Marijos akmeniu ne tik Gelvonuose, bet kartais ir Liukonyse. Tiek vienoj, tiek kitoj vietoj akmeny susirenka vandens, kuris laikomas šventu, juo plaunamos skaudamos vietos, labiausiai tikintis akių prašviesėjimo, aukojamos aukos pinigėliais. Pasakojant apie Liukonių akmenį, pabrėžiama, kad vanduo, esantis duobelėje, niekuomet neišdžiūsta. Tiek apie vieną, tiek apie kitą yra pridedamas pasakojimas, kad poniai išmaudžius šuniuką, vanduo praradęs savo gydomąją galią, nors tuo pat metu yra liudijama apie pasveikimo atvejus, kurių atsiranda iki pat šių dienų.

Panašu, kad ir vienoje, ir kitoje vietoje buvusios senosios lietuvių šventvietės. Pasakojimuose užfiksuota religijų kaitos, krikščionybės įsitvirtinimo bei jos palaikymo idėja Švenčiausiojo Sakramento bei Marijos malonių pabrėžimas, kurios, skirtingai nei protestantams, itin svarbios katalikams, pasitarnavo ir katalikybės įsitvirtinimui. Taigi iškelta hipotezė pasitvirtino.

© *www.llt.lt*
Šis tekstas svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2009 06 01

Pateikėjai

1. Mykolas Čižas, gim. 1922 m. Kurklių mst., gyv. Gelvonuose. Užrašė Rytas Tamašauskas 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G4).
2. Vacys Darvydas, gim. 1950 m. Senādvario k., gyv. Liùkonyse. Užrašė Daiva ir Vykintas Vaitkevičiai 1996 m. vasarį (LTR 6 489/172).
3. Ona Jankūnienė (Poškaitė), gim. 1916 m. Motiejūnų k., gyv. Stavarygalos k. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G3).
4. Veronika Jurkevičienė (Juškevičiūtė), gim. 1927 m. Garliaučiznos k., gyv. Liukonyse. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G1).
5. Rožė Mikučionytė, gim. 1908 m. Vepriuose, gyv. Gélvonuose. Užrašė Vykintas Vaitkevičius 1996 m. sausį (LTR 6 489/169).
6. Aldona Naraškevičienė (Kupčiūnaitė), gim. 1932 m. Labūnavos k., gyv. Liùkonyse. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G1).
7. Kotryna Norkienė (Kapcevičiūtė), gim. 1917 m. Karāliškių k., gyv. Gélvonuose. Užrašė Daiva ir Vykintas Vaitkevičiai 1996 m. vasarį (LTR 6 489/172).
8. Karolis Palaima, gim. 1921 m. ir gyv. Karāliškių k. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G4).
9. Ona Raškevičienė (Darvydaitė), gim. 1930 m. Žagaičių k., gyv. Liùkonyse. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G2).
10. Vilimas Strazdas, gim. 1922 m. Tilvikų k., gyv. Gélvonuose. Užrašė Vykintas Vaitkevičius 1996 m. vasarį (LTR 6 489/169).
11. Johana Valančiūtė, gim. 1927 m. ir gyv. Karališkių k. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G4).
12. Danutė Valeikienė, gim. 1953 m., gyv. Liùkonyse. Užrašė Venantas Mačiekus ir Kazimieras Morkūnas 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G3).
13. Filomena Zabarauskienė (Miknevičiūtė), gim. 1919 m. Maskoliškių k., gyv. Maskoliškių vnk. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. liepą (aut. asmeninis archyvas G5).
14. Jonas Žukauskas, gim. 1914 m. ir gyv. Liùkonyse. Užrašė Jolanta Stupelytė 2003 m. rugpjūtį (aut. asmeninis archyvas G6).

Straipsnio rankraštis gautas 2007 12 11, serijos „Lietuvos valsčiai“ Mokslo darbų komisijos įvertintas 2008 09 30, skelbti parengtas 2009 06 01.
Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Gelvonai“ (vyr. redaktorė ir sudarytoja *Vida Girininkienė*).

Straipsnio kalbos redaktorius *Albinas Masaitis*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas.*

Straipsnio priedai, skelbiami atskirai (specializuotuose rinkinio skyriuose):
1. Straipsnio santrauka anglų kalba.
2. Žinios apie autorių.

© Skelbiant ar bet kokiu būdu panaudojant bet kurį svetainės www.llt.lt tekstą ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti interneto svetainės „Lietuvos lokaliniai tyrimai. www.llt.lt“ visą nesutrumpintą pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio paskelbimo svetainėje www.llt.lt datą.